

Den kommende "brud" iklædes guldsmykker.

Bruden er centrum for opmærksomheden i en flok af op mod 200 kvinder, der kommer til brudens hjem for at klargøre hende før selve brylluppet.

INVITATION TIL TILGIVELSE

Tilgivelse har trange kår i konflikten mellem israelere og palæstinensere ikke mindst på grund af de fastlåste fjendebilleder, der hersker om 'den anden'. Der findes imidlertid forsoningsorganisationer, som forsøger at skabe et rum, hvor israelere og palæstinensere kan møde hinanden bagom adskillelsen.

af ANE MARIE NORD

Oppe omkring alteret i det store lyse kirkerum danser 20 palæstinensiske kvinder rundt mens de hujer, klapper i hænderne og synger på arabisk. En del af dem er iklædt den karakteristiske palæstinensiske nationaldragt med mørk kjole og farverigt broderi. I midten, mellem de dansende, sidder en yngre kvinde med et hvidt klæde om håret og en lille hat på. Det er hende, kvinderne danser omkring; hende forestillingen drejer sig om i denne fremvisning af et før-bryllupsritual blandt kristne palæstinensere. På stolene ude i rummet sidder et publikum på omkring 80 kvinder. Halvdelen af disse er palæstinensere og halvdelen israelere. Hver især har de

valgt at tage et skridt hen imod forsoning og måske, i sidste ende, vil de kunne tilgive? Men hvad har et iscenesat før-bryllupsritual på en kvindekonference at gøre med forsoning og tilgivelse?

Din nabo er fjenden

I Jerusalem ligger konflikten mellem israelere og palæstinensere som en dyne af erfaringer, og følelsen af adskillelse og fjendskab kryber ind under huden på én som sandkorn blæst ind fra Negevørkenen. På den ene side lever palæstinensere og israelere i nogle områder dør om dør, men på den anden side er interaktion for mange begrænset til det allermost nødvendige, og daglige rutiner er

betinget af politiske valg; er man palæstinenser, handler man helst på det arabiske marked i den gamle by, er man israeler gøres indkøbene på det jødiske marked.

Jerusalem er et af de vigtigste stridspunkter i spørgsmålet om en to-statsløsning, for begge parter gør religiøse krav på byen. Nærmere betegnet den kvadratkilometer inden for den gamle bysmure, der rummer Gravkirken, Tempelpladsen og Grædemuren. Inden for dette lille område ligger både det vigtigste sted for kristne, muslimer og jøder. For de kristne er det Gravkirken, bygget oven på Golgata, hvor Jesus blev korsfæstet. Få hundrede meter derfra ligger Tempelpladsen,

"Sikkerhedsmuren" kaldes den af nogle – "Apartheidmuren" siger andre; et materielt forum for budskaber om fred, retfærdighed og appellinger til omverden om at tage ansvar.

hvor profeten Muhammed steg til himmels, og som efter Mekka og Medina er det vigtigste sted i Islam. Grænsende op til pladsen er den såkaldte Grædemur – den sydvestlige del af muren omkring Herodes' tempelkompleks; det vigtigste sted i jødedommen, hvor jøderne nu græder over tabet af templet. I den gamle bys virvar af snævre gader, butikker med turistbras og alskens religiøse artefakter har tilgivelse trange kår, for meget blod er blevet udgydt over Jerusalem, og fjendskab synes at ligge som en del

af byens DNA. Derfor er Jerusalem også den by, hvor konflikten er mest tydelig, og der er ofte sammenstød i forbindelse med fredagsbønnen mellem demonstranter på den ene side og politi og sikkerhedsstyrker på den anden.

Som modvægt til den fysiske adskillelse arbejder dusinvis af organisationer med temaerne samarbejde, forsoning og tilgivelse. Blandt mange lokale trækkes der dog på skuldrene overfor den internationale verdens interesse for Israel. Da jeg ivrigt fortæller om

mit arbejde til en jødisk ven, svarer han hårdt: "Er du nu endnu en af dem, der tror, I kan komme udefra og skabe fred her? Tag dog til Syrien i stedet og lad os klare vores." Dagen efter tog han bussen nordpå i sin grønne uniform for at forsvare sit land mod den syriske nabos angreb på de af Israel annekterede Golanhøjder. Jeg gik igen på arbejde i 'forsoningsindustrien', lidt klogere på hans verdensbillede men i det store hele mere frustreret og forvirret, for efter vores samtale syntes en fre-

Muren der adskiller Palæstina og Israel ved checkpointet Qalandia på vejen mellem Jerusalem og Ramallah.

delig løsning på konflikten en utopi.

Religiøst funderede møder

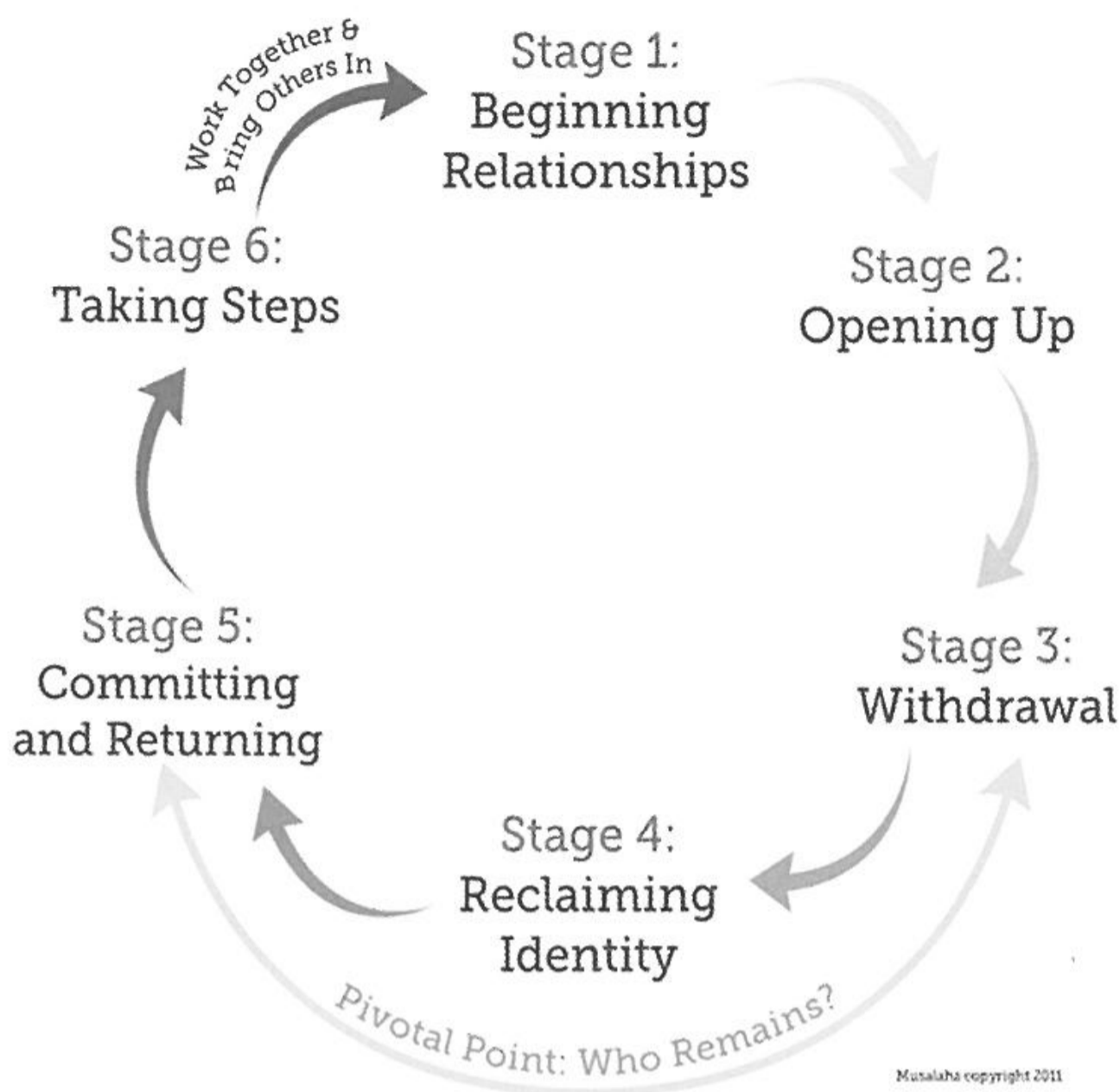
En af organisationerne i den NGO-fyldte by er 'Musalaha, Ministry of Reconciliation'. Musalaha betyder 'forsoning' på arabisk, og organisationen arbejder på at forsoner messianske jøder og kristne palæstinensere gennem deres fælles tro på Jesus som Messias. Begge grupper er minoriteter, der ofte lider under eksklusion fra majoriteten i deres respektive nationale fællesskaber; for de messianske

jøder gælder det, at andre jøder ser ned på dem, og i den palæstinensiske kontekst lever de kristne i en muslimsk domineret kontekst. Andelen af kristne i den palæstinensiske befolkning er faldende, fordi mange har forladt landet for at søge nye muligheder og trykthed andre steder. På den jødiske side anses de messianske jøder af andre jøder for at være en slags hybrider af troende mellem kristendom og jødedom, fordi de bekender sig til Jesus som deres Messias, men samtidig fastholder

deres jødiske identitet. Bevægelsen opstod i 1960'erne, og siden er mange messianske jøder emigreret til Israel, men skærpet kontrol med ansøgers religiøse tilhørsforhold har begrænset den messianske immigration. Grundet troen på Jesus betragtes de som frafaldne, og mange er derfor blevet nægtet deres jødiske immigrationsret til Israel.

Disse to minoritetsgrupper er udgangspunktet for Musalahas forsoningsarbejde. Gennem aktiviteter såsom foredrag, børnelejre,

Stages of Reconciliation

En grafisk fremstilling af forsoningsstadier udviklet af Musalaha. Det er denne forståelse af en dynamisk proces med tilbagetrækning og fornyet engagement, der er basis for Musalahas arbejde og undervisning.

kvindekonferencer og ørkenture bringes grupperne sammen med udgangspunkt i trosfællesskabet på Jesus. Det er i troen og buddet om næstekærlighed og tilgivelse, at deltagerne bindes sammen, og tit er det netop disse (kristne) fordringer, der får deltagerne til at turde møde den anden. Grundlæggende handler det om at se den anden bag fjendebilledet, og det er her, dansen kommer ind.

Mens kvinderne ivrigt cirkler omkring 'bruden', forklarer en ældre kvinde på arabisk, hvad der sker. Det oversættes til hebræisk, og bag mig sidder en israelsk kvin-

de og oversætter næsten simultant til engelsk for mig og min danske kollega, der som de eneste hverken forstår arabisk eller hebræisk. Tanken bag indslaget er at vise hinanden forskellige sider af det daglige liv for at dekonstruere billedet af den anden som et 'ikke-menneske'- en tilgang til forsoning der ofte benævnes 'kontakthypotesen'. Man kan dermed betragte denne ritualopvisning som en italesættelse af, hvordan man er fælles om på tværs af kulturer at udføre en rituel praksis i forbindelse med indgåelse af partnerskab mellem mand og kvinde.

Konferencen, hvor dette indslag finder sted, har dog også andre indslag på programmet, som ikke er så underholdningsorienterede. Kvinderne udfordres blandt andet til at tale om, hvordan deres eget folkeslag har begået overgreb mod den anden. Det er emotionelt krævende, for begge grupper identificerer sig med de gennemgående nationale fortællinger, der knytter sig til deres kulturelle og nationale identitet som henholdsvis palæstinensere og israelere.

Fanget i fortællingerne

Jeg var lige stået på bussen på vej til badebyen Eilat i det sydligste Israel for at holde nogle dages ferie i varmen. Som sædvanlig var busstationen fyldt med soldater på vej på weekend. De fyldte i landskabet med deres store rygsække, grønne uniformer og allestedsnærværende M16-rifler. Da jeg fandt en plads i bussen, faldt det mig pludselig ind, at alle voksne omkring mig vidste, hvordan man håndterer et automatvåben, eftersom der er universel værnepligt i Israel; tre år for mænd og to år for kvinder. Jeg vidste ikke, om jeg skulle føle mig tryk eller utryk. Uanset hvad jeg følte ved synet af de dødbringende våben, der skødesløst var slængt over skulderen på unge mænd og kvinder, så er værnepligten en essentiel del af den israelske forsvarsstrategi og et forum for gentagelsen af en dikotomisk retorik omkring 'os' og 'dem'. Den gennemgående selvforståelse og erfaring i Israel er oplevelsen af at være truet som fællesskab og nation, og det præger samfundets organisering, holdninger til politik og ikke mindst den store villighed til at forsvare landet.

Samfundsvidenskabelige undersøgelser viser, at fjendebilleder af 'den anden' udvikles meget tidligt hos børn og understøttes institutionelt i både det israelske og i det palæstinensiske samfund. Nok er både de messianske jøder og de kristne palæstinensere minoriteter, men begge grupper er præget af de nationale fortællinger, der som søjler af selektive fortolkninger får enhver til at holde på sit og uforsonlighed til at være normen. At anerkende den andens eksistens er for nogle at svigte sig selv og sit land. På begge sider er patriotismen stor. En palæstinensisk veninde udbrod med foragt i stemmen "there is no such thing as Israel", da jeg kom for skade at bruge denne term. Med omvendt fortegn skete det samme, da jeg spurgte, om en bestemt by lå i de palæstinensiske områder eller i Israel: "All of it is Israel" svarede min jødiske kammerat, mens han kiggede surt på mig. Disse gensidigt udelukkende betragtninger er ofte en del af folks kulturelle selvforståelse.

Denne kulturelle selvforståelse kommer til udtryk i identitetsfortællinger på begge sider. Afvisningen af den andens eksistens sker både i adfærd og sprog og indlæres blandt andet som en del af skolepensummet. Børn på begge sider lærer, at hele området tilhører eller bør tilhøre deres nation ved, at det fortrinsvis bliver afbilledet som ét land. 76 % af de

Kort over Israel fra skolebog.

Der er ingen angivelse af eksistensen af palæstinensiske territorier.

(Kilde: Branco Weiss Professor of Research in Child Development and Education School of Education, Tel Aviv University)

אסמנים במפה את
 וף השונים הם
 נמצאים בשטח
 בארץ לא רואים

בישובים שבאזור
 באזור הזה הולכים
 מתקרבים זה
 פשר להבחין איפה
 מתחיל היישוב

בישובים שבאזור
 ושתרע על יותר
 ינת ישראל.
 יורדים מעט
 ל במים, ולכן מיני
 שחיים בו מעטים.
 בעיקר
 עמקים ונחלים,
 אבים.

kort, der er anvendt i israelske skolebøger, viser således ikke nogen afgrænsning mellem de palæstinensiske områder og Israel, men kalder det hele for "Israel". Tillige afbilleder 58 % af palæstinensiske skolebøger hele området uden grænser, og kigger man samlet set på kort brugt i palæstinensiske skoler, er Israel kun nævnt på 4 % af kortene. En nyligt publiceret rapport afdækker yderligere, hvordan fremstillinger i skolebøger medvirker til at skabe stereotype billeder af 'den anden' og glorificerende billeder af egen kultur, hvilket finder sted på begge sider.

Fjendebillederne reproduceres igennem generationer. Så meget at en afvigelse fra dem kan betragtes som problematisk for den indre sammenhængskraft i en familie, lokalfællesskab eller kultur på et bredere plan.

"Har du glemt hvad der er sket med os? Hvordan vi var nødt til flygte? Du kan da ikke bare sige sådan!" Sådan lød reaktionen, da en palæstinensisk kvinde på den nævnte kvindekongress i en gruppeopdelt session reflekterede over, at hun egentlig ikke havde så meget imod jøderne. Flere af hendes nationale medsøstre overfusede hende med kommentarer som de ovennævnte og mente, at hun svigtede sin kultur, familie og nation ved at afvise et sort-hvidt fjendebillede.

En dynamisk proces

Så kan tilgivelse overhovedet finde sted, når så uforsonlige holdninger er til stede?

Den proces, som Musalaha faciliterer, indebærer, at deltagerne undervises i den andens fortællinger, selvforståelse og oplevelse af historien. Overgreb på begge si-

der adresseres, og i en session med israelske kvinder blev der sat ord på, hvordan Israel traumatiserer den anden side: "Vi ignorerer deres smerte", "Israel skubber Gaza i havet", "Jeg tænkte meget på børnene under krigen i november", "Folk nede sydfra kan rejse nordpå, den mulighed har dem i Gaza ikke", "Bosætterne er rabiater og har forgiftet brønde ved palæstinensiske landsbyer, det er så frygteligt".

De israelske kvinder var bevidste om lidelsen og det ulige magtforhold, men de fleste i gruppen havde svært ved at påtage sig et egentligt personligt ansvar. I stedet for 'vi' blev ansvaret ofte forskubbet til et 'de'. "De fængsler folk uden dom" og "De lever bare efter deres egne regler!"

Det første udsagn refererer til den israelske hær, der er internationalt kritiseret for at anvende lange, administrative arrestationer, hvor international retspraksis tilsidesættes. Det andet henviser til bosættere på Vestbredden – området som bosætterne ofte refererer til med de bibelske navne Judæa og Samaria som en ideologisk legitimering af, at disse områder i bosætternes optik retteligt tilhører Israel.

Adfærd retfærdiggøres ofte med reference til den andens ondskab og til nødvendigheden af at handle og beskytte sig selv. Et princip i Musalahas program er derfor som modvægt, at det er nødvendigt for den enkelte at bekende uret begået af vedkommendes eget folk. Denne bekendelse af skyld knytter an til den kristne fordring om, at alle er syndere, og til nødvendigheden af at tage ansvar på kollektivets vegne. Men som ovenstående viser, er

det ikke noget, der bare sådan lige finder sted.

Derfor er forsoning og tilgivel- sesprocessen også cirkulær i en proces af fremdrift og tilbagetrækning i forhold til at forstå og anerkende den anden part. Nogle overvældes emotionelt af alt det grusomme, der er sket i konflikten og trækker sig; at se den anden og sig selv i øjnene er for svært. Men samtidig ligger der i kristendommen et påbud om at tilgive, og konferencen er struktureret, så kvinderne efter de svære stunder igen vender tilbage til fællesbøn og lovsang i en genetablering af det fælles søsterskab som børn af Kristus.

Den afmystificerede næste

Den fysiske adskillelse mellem palæstinensere og israelere er så institutionaliseret, at kendskabet til den anden som menneske ofte er yderst begrænset. I denne kontekst skaber fællesskab i en weekend ikke pludseligt en smeltedigel af forsoning og tilgivelse, men det fremviste ritual fungerede som et billede på, at den anden også lever et liv, der har ligheder med ens eget i form af ritualer, fællesskab og nære relationer. Undervisningen i, hvordan den anden oplever og fortolker konflikten, er med til at skabe en forståelse for, at den anden oplever genkendelige følelser af sorg, frygt, vrede og had. I den fælles tro deler deltagerne et primært betydningsfællesskab og returnerer kontinuerligt til deres 'sikre grund'; at Jesus gav sit liv for mennesket, og alle, der tror på Ham, er brødre og søstre i troen.

Det teoretiske grundlag for Musalahas arbejde er den såkaldte 'kontakthypotese'; ideen om at

mødet med den anden i en sammenhæng, hvor fællesskab dyrkes på tværs af fjendelinjer, kan føre til forsoning; ikke bare på individniveau men at nedbrydningen af fjendebilleder kan sprede sig som ringe i vandet til lokale fællesskaber. Kombineret med den kristne fordring om at elske sin næste kan man i denne kontekst tale om en slags 'afmystificering af næsten'. På konferencen mødtes 100 kvinder. Der blev udvekslet ord, tårer og grin, og de spiste og sov sammen. Kulturel praksis blev ved iscenesættelsen af bryllupsritualet delt, og afslutningsvis gik kvinderne sammen til nadver. I 48 timer var deres liv delt og ikke adskilt, og den anden blev dermed i praksis gjort til en 'næste'. For de deltagende individer blev fjendebilledet delvist dekonstrueret.

Men så længe der ikke er nogen større folkelige og politiske tilskyndelser til forsoning og tilgivelse i konflikten, vil det arbejde, som Musalaha og tilsvarende organisationer gør blot være dråber af håb, forsoning og – muligvis – tilgivelse. Det betyder ikke, at arbejdet er værdiløst, men at samfundsmæssige ændringer skal have bredere opbakning end minoriteters forsoning i et trosfællesskab. I sidste ende må vi spørge os selv om, hvad tilgivelse betyder? Er det evnen til at leve i fredelig sameksistens? Er det evnen til ikke at bære nag i sit hjerte? I Musalahas arbejde indebærer tilgivelse, at deltagerne opfordres til gensidigt at sætte sig selv og hinanden fri af had og bevidst afstå fra hævn. Tilgivelse betinger mødet med den anden, og i den konkrete kontekst, som udgøres af konflikten mellem israelere og palæstinensere, er etableringen af det møde af-

Graffiti fungerer som en markering af ejerskab over steder og benyttes af begge sider.

hængigt af en tredjepart. Denne tredjepart kan dog ikke facilitere men blot invitere til tilgivelse. ■

Forslag til videre læsning

Hammack, Phillip, 2011. *Narrative and the politics of identity: the cultural psychology of Israeli and Palestinian youth*. Oxford: Oxford University Press.

Council of Religious Institutions of the Holy Land, 2013. "Victims of Our Own Narratives?" *Portrayal of the "Other" in Israel and Palestinian School Books*. Study Report. February 4, 2013

Hexel, Ralf og Nathanson, Roby, 2010. *All of the above: identity paradoxes of young people in Israel*. The 3rd Youth Study of the Friedrich-Ebert-Stiftung, *Changes in National, Societal, and Personal Attitudes*.

ANE MARIE NORD ER UDDANNET AN-TROPOLOG FRA AARHUS UNIVERSITET I 2012. HUN HAR TIDLIGERE LAVET FELTARBEJDE RELATERET TIL IDENTITET, FORSONING OG TILGIVELSE I CHILE, OG INTERESSERER SIG FOR RELATIONEN MELLEM NARRATIVER, IDENTITET, KONFLIKTER OG FORSONING. DENNE ARTIKEL BYGGER PÅ SYV MÅNEDERS OPHOLD HOS EN KRISTEN FORSONINGSORGANISATION I ISRAEL.

Alle fotos af forfatteren